

El que va ser el nucli bàsic de la industrialització a Girona és ara un magatzem de cotxes que porta el nom de Josep Pla.

El Mercadal de Girona, un barri transformat per l'expulsió dels religiosos

JAUME FABRE

Girona va sortir del malson de setges i de l'ocupació francesa amb 4.500 habitants. En el mig segle següent, la població es va triplicar, fonamentalment a causa de l'arribada d'immigrants.

Els nouvinguts s'allotjaven en cases reedificades sobre el solar de les que havien estat destruïdes durant els setges, i en pisos aixecats sobre cases existents. Però això no era suficient. La ciutat, encerclada encara per les muralles, necessitava més cases.

L'espai, de fet, ja existia. Quedaven encara dintre la ciutat vella, però sobretot al Mercadal, nombrosos horts podien haver estat parcel·lats i convertits en sòl edificable. Però els propietaris d'aquests terrenys no tenien mentalitat de promotors immobiliaris.

Sí que la tenien, en canvi, els que van adquirir els terrenys dels convents de sant Francesc, sant Agustí i santa Clara, al Mercadal. L'exclaustració del 1835 en els dos primers, i del 1868 en el de monges, va proporcionar la possibilitat d'una transformació urbanística radical de la ciutat situada a la banda esquerra de l'Onyar.

Fins aleshores, el nucli urbà del Mercadal havia quedat limitat a dos sectors: el més proper a l'hospital, amb els carrers del Pavo, Canaders, Ginesta, Fontanilles, Plantafaves i la plaça d'en Vila; i el situat al voltant de la sèquia Monar i l'església del Mercadal. Tota la resta del terreny del Mercadal era ocupat per convents i hortes.

Un procés que encara no s'ha acabat

Durant l'ocupació napoleònica ja havien estat suprimits els ordes religiosos. Els convents de Girona van

quedar buits i en alguns casos reutilitzats amb finalitats militars pels ocupants.

Frares i monges van poder-hi tornar amb Ferran VII. Però amb prou feines hi havien començat a posar ordre, reberen un nou cop: durant el trienni liberal es van posar a la venda els seus béns. La Santa Aliança els retornà però Mendizábal consolidà, tot just arribat al govern, un procés que havia començat amb els francesos, un quart de segle abans: l'onze d'octubre de 1835 es declaraven extingides determinades comunitats religioses. Menys de tres mesos abans, el fum de convents incendiats havia cobert el cel de Barcelona:

"La nit de Sant Jaume de l'any trenta-cinc hi va haver gran broma dintre del Torín. Van sortir set toros, tots van ser dolents:

El Mercadal

*això fou la causa
de cremar convents”.*

A Girona, no hi havia Torin ni hi va haver foc als convents. Segurament tampoc n'hi hauria hagut malgrat que una pèssima cursa de braus hagués cremat la sang. Hi havia poc per calar foc. La majoria dels convents eren encara una desferra. Només el del Carme i els femenins de Santa Clara, les Caputxines i les Beates havien sobreviscut als setges en un estat acceptable. I d'aquests, únicament al Carme, s'hi havia mantingut la vida monàstica de manera estable. Sant Domènec i Framenors, tot i el seu mal estat, també havien romàs ocupats per una reduïda comunitat religiosa, després de la marxa dels francesos i fins i tot, durant el trienni liberal.

Per això, les mesures desamortitzadores reempreses per Mendizàbal van posar a la venda uns convents —amb les respectives esglésies— que tenien ja molt poc de l'esplendor passat.

Els dels Mínims, Predicadors, i Mercaderis van convertir-se en casernes, després d'uns efímers intents d'instal·lar-hi fàbriques tèxtils; al de sant Pere de Galligans, s'hi va fer a finals de segle una caserna de la Guàrdia Civil, els dels Josepets, Caputxins i Carmelites calçats van ser destinats a usos públics civils, i els dels Agustins i Franciscans foren venuts i enderrocats. Les capelles del Pilar i sant Nicolau, dependents, respectivament, dels Agustins i dels Benedictins, van passar a mans de particulars. La primera fou traslladada a Sant Hilari, pedra a pedra, i a la segona, s'hi va instal·lar una fusteria.

La plaça de la Font Major, després Rambla de Pi i Margall i Rambla de José Antonio, ara plaça de Catalunya, amb el convent dels Mínims al fons.

La situació, actualment, és ben diferent: on hi hagué el convent dels Mínims hi ha els gratacels de la plaça de Catalunya, el de Predicadors és a punt de ser transformat en centre universitari; la Mercè és un centre cultural, el de Sant Pere va anar a terra per obrir la plaça dels Jurats; sant Josep és un arxiu, el dels Caputxins és el museu d'història de la ciutat i al del Carme hi ha la Diputació.

Els convents de monges no van ser afectats per l'exclaustració de 1835. Un d'ells, el de santa Clara, va ser-ho l'any 1868, durant la "Gloriosa". ¿Perquè només aquest? És fàcil d'intuir el motiu, si considerem el seu emplaçament estratègic entremig dels dos grans convents desamortitzats al Mercadal —san Agustí i sant Francesc— els

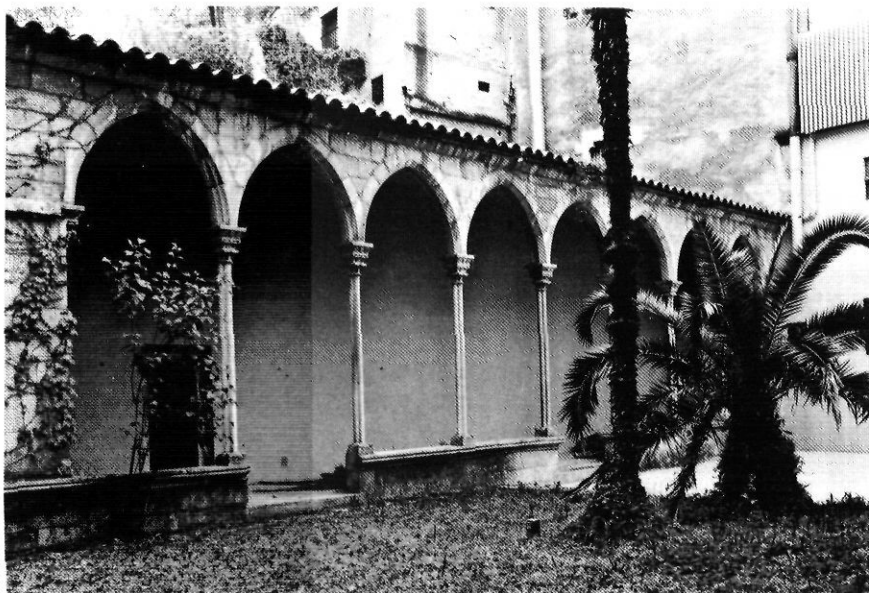
terrenys dels quals havia estat transformat en sòl urbanitzable.

Les conseqüències urbanístiques de l'exclaustració de 1835 s'han perllongat, de fet, fins als nostres dies. Cent cinquanta anys després, part de l'antic convent de sant Francesc espera encara una solució definitiva en l'anunciada plaça de la Constitució; la plaça de la Independència —prevista al convent de sant Agustí— tot just ara s'està completant segons el projecte neoclàssic original, i la construcció dels gratacels al convent dels Mínims és cosa de fa tot just vint anys.

El carrer Nou

La proximitat del convent de sant Francesc d'Assís a la sèquia Monar i el fet de trobar-se al Mercadal, zona d'expansió de la ciutat, van ser segurament la causa que fos un dels edificis religiosos desamortitzats que amb més facilitat va trobar comprador. No va passar el mateix amb els convents situats a les estretors del barri vell, que l'Estat no va poder col·locar a particulars i va haver de reconvertir en dependències oficials.

Els terrenys de sant Francesc eren llaminers per als incipients protagonistes de la industrialització a Girona. Situats entre el riu i la muralla, i entre la plaça del Gra i la sèquia Monar, eren un lloc ideal per a posar-hi fàbriques. Per això, quan es posà a la venda, fou ràpidament adquirit per una societat de la qual formava part l'industrial Joan Planas que ja tenia importants propietats al Mercadal, i els financers Joan Carbó, Pau Bosch i Mariano Vicens. Però, a més de pensar en els terrenys com a base de les seves operacions fabrils, van mirar de treure'n un rendiment més immediat i van

Al pati de can Solterra, del carrer dels Ciutadans, s'hi conserva part del claustre de l'antic convent de sant Francesc.

Aspecte actual del mateix espai urbà que apareix a la fotografia de l'esquerra, a la plana anterior.

propiciar una urbanització que permetés la parcel·lació i venda amb destinació a habitatges de part dels terrenys. L'eix bàsic d'aquesta urbanització fou el carrer Nou.

No es conserva a l'arxiu municipal el projecte d'obertura del carrer. Sabem però que fou elaborat l'any 1842 per l'arquitecte municipal Bru Barnoya, el mateix que l'any següent va dissenyar les façanes homogènies de la filera de cases que ocupa tot un costat de la plaça de sant Pere, i l'any 1846 va fer servir un disseny gairebé idèntic per a les façanes d'un conjunt d'habitatges situats al costat sud del carrer Nou, dels quals només es conserva el que fa cantonada amb el carrer de santa Clara.

El projecte d'urbanització del carrer Nou considerava també el carrer que ara porta el nom de Cristòfor Grober i que aleshores va ser batejat, significativament, amb el nom de carrer de la Indústria. Més significatiu encara és el primer nom donat al carrer Nou: carrer del Progrés. La indústria i el progrés formaven part de la filosofia amb què va ser transformat l'antic terreny dels Franciscans en una zona d'expansió de la ciutat. L'amplada del carrer Nou retrata, tanmateix, les limitacions de la mentalitat progressista amb què fou empresa la reforma urbana d'aquella àrea.

La barreja de terrenys industrials i d'habitatges entorn d'aquell carrer obert de bell Nou reflecteix molt bé, a escala local, la combinació entre la formació dels grans capitals de la indústria i el comerç i l'especulació urbana de manera organitzada i en convivència amb el poder polític, fenòmens l'aparició dels quals és ben característica del segle XIX.

L'evolució de les diferents indústries que han funcionat en els terrenys dels Franciscans ha estat estudiada amb detall en tesis doctorals, monografies i articles, la qual cosa ens excusa d'insistir-hi. Només cal recordar noms com la Fundació Planas, la paperera "La Gerundense", la fàbrica de gas Barrau o l'empresa Grober per a comprendre com l'àmbit d'aquell convent fou el gresol de la industrialització gironina.

D'aquelles indústries ja no en resta res. La major part del terreny va ser requalificat d'industrial a edificable pel Pla Parcial Mercadal, aprovat inicialment per l'ajuntament el 9 de març de 1962, però no desenvolupat plena-

ment fins que es va produir el desmantellament de les instal·lacions de la Grober, el 1978.

Les previsions inicials del Pla han quedat en un edifici inacabat per fallida del banc promotor i en una revisió que ha comportat la creació de la plaça de la Constitució. Pel que fa en concret als terrenys que foren del convent dels Franciscans, el que fou façana de la Grober donant al carrer Nou és ara la façana d'un edifici d'oficines i habitatges. A la seva part posterior s'hi va habilitar, l'estiu 1984, un aparcament de vehicles al qual l'Ajuntament ha donat el nom de plaça de Josep Pla.

Un nou eix de comunicacions

Tanmateix, l'obertura del carrer Nou realitzada a mitjan segle passat, responia a alguna cosa més que als interessos especulatius, i suposà una veritable revolució del sistema de comunicacions que fins aleshores havia regit la ciutat. La sortida tradicional cap al pla i cap al sud, que des de l'època romana es feia pel que ara és el carrer de Albareda i que després de travessar el riu pel portal de l'Àngel (aproximadament on ara hi ha la font de Mossèn Cinto) seguia cap al carrer Ultònia, es va fer pel carrer Nou a partir del mateix moment de la seva obertura. Això va suposar la substitució del pont medieval de sant Francesc pel més ample Pont de Pedra –les obres van començar el 1850 i van acabar el 1856–, l'obertura de la porta dita l'Àlvarez a la muralla del Mercadal, i l'organització, fora de la muralla, de la plaça del Marqués de Camps com a bifurcació de les noves carreteres cap a Barcelona i cap al pla.

El ja derruït edifici de la fàbrica Grober. A l'esquerra el carrer de Grober (abans Indústria). A la dreta, el carrer Nou (abans del Progrés).

El Mercadal

Aquesta última, va ser començada amb la idea que arribés fins a Manresa per Vic, però mai va ser acabada fins al seu objectiu final, sino només fins Anglès. Va establir una nova i important via de comunicació entre la ciutat de Girona, Santa Eugènia i Salt, municipis aquests últims, que fornien bona part de la mà d'obra que necessitaven les indústries que s'aixecaven a un costat del carrer Nou. També tot seguit es va establir un nou traçat de la carretera de Barcelona, pel mateix lloc que passa en l'actualitat entre la plaça del Marquès de Camps i l'Avellaneda.

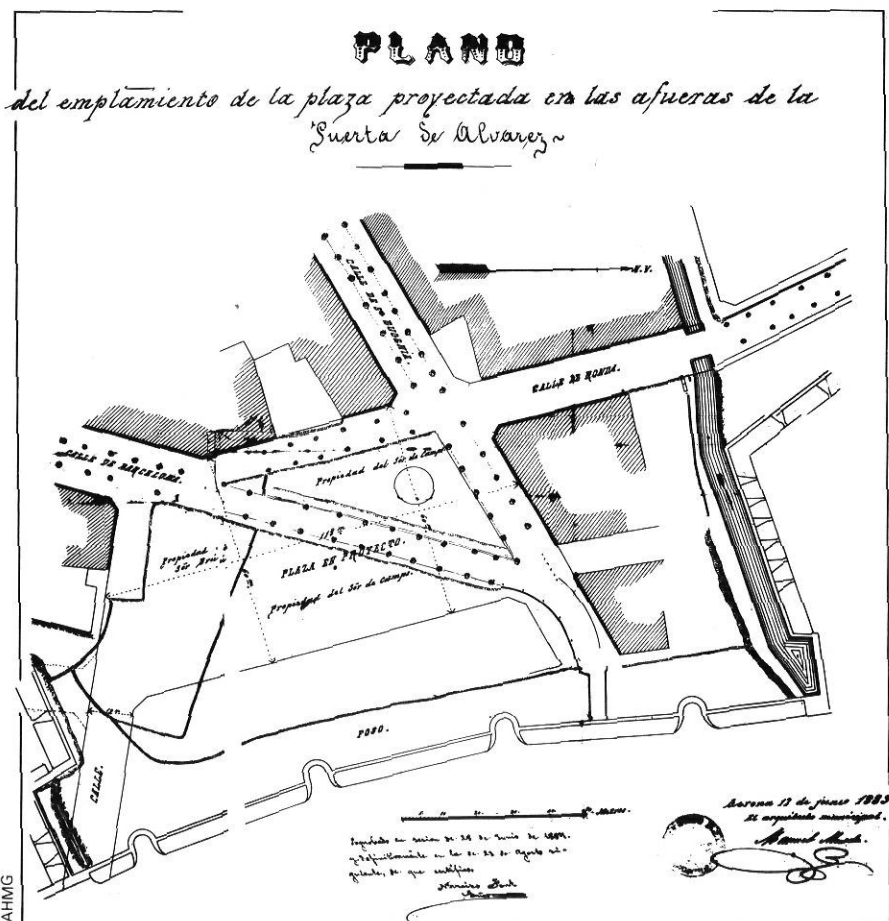
La plaça del Marquès de Camps va convertir-se en un centre comercial de primer ordre, potenciat especialment per l'arribada del ferrocarril a Girona, l'any 1862, i la posterior construcció dels carretils de sant Feliu i Olot, amb estació, totes tres línies, en aquella nova entrada de la ciutat. Això va obligar que el 1872 es plantegés una primera ordenació de la plaça, la qual posteriorment va ser objecte de diferents projectes d'urbanització.

El 1852, la Creu bonica fou portada al cementiri general. Durant més d'un segle havia estat a l'actual unió del carrer de la Rutlla i el d'Ultònia, marcant la bifurcació de la carretera de Barcelona, que passava per Palau, i la del Pla, que passava per l'actual plaça d'Europa i el Pont del Dimoni. En obrir-se el carrer Nou el portal d'Àlvarer i les noves carreteres de Barcelona i del pla, va deixar de tenir sentit com a indicador de carreteres i fou convertida en un homenatge de la ciutat als seus morts. Un símbol eloqüent dels nous temps.

La Plaça del Gra

Una altra de les conseqüències urbanístiques de la desaparició del convent de sant Francesc d'Assís fou la creació de la plaça del Gra. La idea sembla que fou de Joaquim Maria Faquinetto, enginyer civil, que l'onze de febrer de 1857, quan es discutia el futur dels terrenys del convent de sant Agustí, va trametre una carta a l'Ajuntament en què feia unes interessants consideracions urbanístiques. "No es fácil proyectar para Gerona -deia- una plaza que sea céntrica y reúna todas las condiciones exigidas". I proposava: "El mejor lugar, es urbanizar para los granos la plaza de San Francisco (...) y dedicar la de San Agustín a verduras".

A aquestes consideracions, no s'hi va fer el sord. L'arquitecte municipal, Bru Barnoya, va elaborar una proposta per a urbanitzar l'antiga plaça de sant Francesc, situada davant la porta principal del convent. La proposta de Barnoya, elaborada el 1861, incloïa el

Plànol signat per Manuel Almeda amb el qual es projectava, l'any 1889, la plaça del Marquès de Camps, primer nucli urbà d'importància fora muralles.

La plaça del Marquès de Camps, tal com era urbanitzada els anys vint.

disseny neoclàssic de les actuals voltes, tant semblants a les que Martí Sureda havia projectat per a la plaça de sant Agustí. I la nova plaça fou efectivament dedicada al mercat de grans, cada dissabte. Fins aleshores s'havia fet als porxos de la plaça del Vi. Els comerciants de grans necessi-

taven forçosament l'aixopluc de porxos, ja que el producte que venien no podia mullar-se. Per això, la plaça dissenyada per Barnoya segueix essent coneguda popularment com la plaça del Gra, tot i que el seu nom oficial és el d'avinguda de sant Francesc des del 4 de novembre de 1960.

Aquell dia, el ple municipal va acordar "dar el nombre de avenida de San Francisco a la actual plaza de San Francisco y prolongar esta misma denominación hasta el enlace con la avenida de Jaime I que proporciona la nueva calle paralela a la del General Primo de Rivera y suprimiendo la denominación de calle de Sala".

L'obertura de l'avinguda de sant Francesc a continuació de la plaça del Gra es va produir un segle després de la desaparició del convent, en els terrenys limítrofes, al costat de migdia d'aquest, i a través dels horts de l'hospici, que durant anys havien estat paret per paret amb la tanca dels Franciscans.

La Plaça de la Independència

L'altra gran transformació originada per la desaparició de convents es va produir també al Mercadal, a la zona en què la muralla tancava aquest barri pel nord.

Cal fer-se una idea de com era l'estructura urbana en aquell sector abans de 1850: entre l'actual edifici de Correus –aleshores ocupat pel baluard de Figuerola– i el riu, hi havia un pany de muralla. Adossat a la muralla i ocupant pràcticament tot el que ara és la plaça de la Independència, hi havia el convent dels Agustins. La part més propera a la muralla fou adaptada com a caserna de cavalleria després de l'exclaustració dels monjos, el 1835. La resta havia quedat en molt mal estat durant els setges del 1808-1809.

Davant la porta del convent, hi havia una petita placeta que correspondria aproximadament a la calçada i la vorera del costat sud de l'actual plaça de la Independència: era la plaça de sant Agustí, el nom de la qual ha sobreviscut en el llenguatge popular malgrat la transformació urbanística i el canvi oficial de nom. Al costat de llevant de la placeta hi havia el pont de la Princesa –antecessor de l'actual de sant Agustí– i al costat de ponent el

carrer de la Galera, que actualment porta el nom de Josep Anselm Clavé i aleshores era un cul de sac.

Seguint la direcció sud, venien els horts de les monges de santa Clara i després el convent, que arribava fins a l'actual pont de les Peixateries. A l'altre costat del carrer, hi tenien l'església, a la qual podien passar per un pont sobre el carrer de Sta. Clara, molt més estret que ara. La capella de les monges feia cantonada amb el carrer de les Hortes.

El convent dels Agustins fou posat a la venda per l'Estat i adquirí el 1841 per l'industrial Isidre Prats que enderrocà el que quedava dels edificis conventuals, parcel·là els terrenys i donà una part dels solars als seus quatre fills i vengué la resta a particulars. Els horts havien estat comprats el 1939 per l'ex-alcalde Joan Balari.

Quan l'arquitecte municipal Martí Sureda presentà, el 1855, una proposta d'urbanització basada en una gran plaça porticada, els propietaris van veure la idea amb bons ulls, pel que suposava de revalorització d'uns terrenys més aviat marginals. L'Ajuntament aprovà el projecte el 31 de març d'aquell any i el 20 de maig de 1856, quan el bienni progressista s'acostava al seu final, va fer-se una solemne inauguració de les obres de la plaça, inicialment batejada amb el nom de la Princesa i denominada de la Independència a partir de la revolució de setembre de 1868 que destronà Isabel II.

Fou una inauguració molt simbòlica, perquè el projecte encara es modificà l'any següent, i va caldre vèncer l'oposició dels propietaris afectats per les expropiacions d'aquells terrenys de la plaça que havien de ser d'ús públic. Així, les obres no van poder començar efectivament fins el 1861, i actualment, 125 anys després, encara no s'han completat. Al final, però, es veu proper, ja que han començat les obres d'edificació a la banda sud, que és l'única que faltava per a completar el conjunt.

Així haurà quedat completat el projecte de Martí Sureda, cosa que en

alguns moments va semblar que no s'hauria pogut realitzar mai.

És prou significatiu, en aquest sentit que l'any 1909 s'aixequés, al costat nord de la plaça, el cinema "Coliseo Imperial", amb una estructura arquitectònica que res no tenia a veure amb el disseny de Martí Sureda i Deulovol. L'arquitecte de l'edifici del cinema era precisament el fill d'aquest, Martí Sureda i Vila, arquitecte municipal com el seu pare. Si ni l'arquitecte municipal, fill de qui va establir un disseny per a la plaça, el respectava, què podia pensar-se sobre el futur?

El 1923 s'hi va fer el cinema Albèniz, també sense respectar el disseny de Martí Sureda, i el 1906 s'havia aixecat al costat nord la sala Gerió. L'antic "Coliseo Imperial" no fou enderrocant fins al 1980, l'antic Albèniz el 1977, i la sala Gerió –que ha estat ocupada successivament per diferents entitats recreatives i fou també estació d'autobusos– el 1984.

El carrer de santa Clara

L'enderrocament del convent de sant Agustí i el projecte de la plaça de la Independència va anar seguit d'altres mesures que han anat configurant tot aquell sector tal com és ara.

La més important fou la desaparició del convent de santa Clara, el qual no havien afectat les desamortitzacions i havia seguit ocupat per les monges Franciscanes. Va ser la "Gloriosa" la que les va fer fora. La revolució de setembre de 1868 que destronà Isabel II va suposar la incautació del convent i l'expulsió de les monges.

El maig de 1873, el nou règim republicà cedí els terrenys de santa Clara a l'Ajuntament, el qual feu enderrocar l'edifici per a poder completar la urbanització del sector. La història de la plaça de la Independència i el seu entorn queden lligats, així, a les etapes de règims polítics progressistes: la plaça va inaugurar-se durant el bienni, i la seva connexió amb un carrer de Santa Clara, més ample del que havia estat fins aleshores, va emprendre's en proclamar-se la primera República.

Aquesta última obra, però, va quedar frenada per la restauració monàrquica. El 1876 va ser restituïda a les monges la propietat dels terrenys on havien estat el convent i l'església de santa Clara, a banda i banda del carrer del mateix nom. Les monges van reedificar una modesta esglésiola al costat de ponent del carrer, fent cantonada amb el de les Hortes, però van preferir fer el nou convent al veïnat de Salt i els terrenys que havien ocupat entre l'Onyar i la plaça de sant Agustí van quedar definitivament lliu-

La plaça de la Independència, quan, al costat nord, hi havia encara els antics edificis dels cinemes Albèniz i Coliseo.

El Mercadal

res. Més tard també van abandonar l'església i aquesta quedà integrada en el convent fet per les Dominiques allí mateix al tombant del segle.

L'Ajuntament va poder-se plantejar aleshores la nova urbanització de la Via urbana que ara porta el nom de carrer de santa Clara i que aleshores tenia noms diferents: entre la plaça del Gra i la plaça del Moli (on va a parar al carrer del Perill) portava el nom de carrer de sant Francesc; entre la plaça del Moli i el carrer de les Hortes duia el nom de carrer de les Bernardes; i només entre el carrer de les Hortes i la plaça de la Independència era denominat carrer de Santa Clara.

Per a cadascun dels tres carrers, l'Ajuntament va elaborar projectes de noves alinacions, seguint una moda urbanística típica de finals del segle XIX que posava com a panacea l'eixamplament de carrers. L'aplicació indiscriminada d'aquest criteri va obligar als Ajuntaments de començaments de segle a anular la majoria dels projectes, ja que entre molts altres suposava la destrucció de les façanes del carrer de la Força –per eixamplar-lo vint centímetres– i les voltes de la Rambla i la plaça del Vi.

Un dels pocs llocs on les noves alinacions van ser mantingudes posteriorment fou precisament en l'actual carrer de santa Clara. Per al tros que portava aleshores el nom de carrer de sant Francesc es va aprovar el projec-

te el 19 de setembre de 1885. Va haver-hi moltes discussions amb els propietaris i alguns estira-i-arrotonsa entre l'arquitecte, l'Ajuntament i els propietaris. Breu: el 2 de febrer de 1888 l'Ajuntament va rectificar el projecte inicial tot permetent mantenir la línia de façanes al nivell que ja eren, en el tros entre la plaça del Gra i el carrer Nou, per la banda del riu.

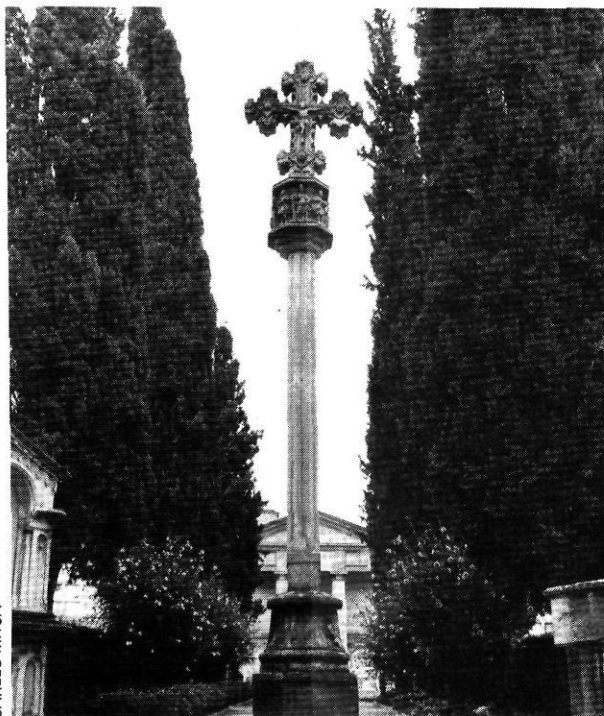
El tros que es deia carrer de les Bernardes va ser sotmès a noves alinacions segons projecte del 23 d'octubre de 1885, i el tros de santa Clara el 17 d'agost de 1891. Aquest últim projecte va suposar l'expropiació de les cases números 16, 18 i 20 del carrer, situades a continuació dels terrenys de l'enderrocat convent de santa Clara, a la banda de l'Onyar. Les tres cases, que tenien tres i quatre plantes, foren enderrocades aquell mateix any de 1891 "para obtener con ello el ensanche de vía pública... después de la alineación practicada", segons es llegeix a les escriptures signades tres anys després per a una permuta de sobrants de terreny amb els antics propietaris.

Els tres projectes de noves alinacions van quedar englobats, en un de nou, sota el nom de "Prolongación, rectificación y ensanche de las calles comprendidas desde la del Progreso hasta la plaza de la Independencia y prolongación y ensanche de las calles afluentes". Aquest projecte fou aprovat inicialment el 12 de maig de 1899, però en tant que modificava els anteriors, va provocar noves polèmi-

ques i no va poder quedar definitivament aprovat fins al 19 de febrer de 1900. Tot i així set anys després encara s'hi va introduir una modificació en el tros avui situat entre l'edifici de la Caixa i el de les aigües. El solar pertanyia a Cristòfor Grober, el qual va acceptar retrocedir la línia de façana prevista en el nou edifici que hi anava a fer per a la seva empresa, i així aquell tros va guanyar en amplada. En aquell solar, hi ha ara un nou edifici que pertany també a la Caixa de Pensions. La nova urbanització va transformar el que havia estat un carreró estret a través d'un convent de monges, que anava a parar a una placeta davant d'un convent de frares. Quedà convertit en un carrer més ample, vorejat d'habitatges, que s'unia amb una espaiosa plaça neoclàssica.

La transformació del carrer de santa Clara s'ha completat a la dècada dels quaranta del nostre segle, amb la desaparició de les peixateries i del convent de les Bernardes. Les peixateries van deixar de fer servei quan es va inaugurar el nou mercat a la plaça Calvet i Rubalcaba, l'any 1944, i en el seu solar s'hi ha fet l'actual edifici d'habitatges. El convent i l'església de les Bernardes fou destruït durant la guerra civil conjuntament amb l'església del Mercadal a la qual eren units. L'1 de maig de 1941 l'Ajuntament va aprovar el projecte d'urbanització "del terreno ocupado por el ex-convento de Bernardas e iglesia del Mercadal".

Aquest últim projecte va suposar la reordenació d'una àrea força àmplia,

CARLES MITJÀ

La Creu Bonica, que abans d'obrir-se el carrer Nou indicava la sortida de la ciutat per carretera, on ara hi ha el carrer Ultònia. Des del 1852 és al cementiri general.

CARLES MITJÀ

Dintre d'una galeria d'art del carrer Nou es conserva una altra part del claustre del convent de sant Francesc.

on quedava inclòs el carrer de les Hortes i algunes cases del carrer de la Sèquia. L'antiga rectoria del Mercadal fou convertida en vial i, com a compensació molt a l'estil de l'època, l'Ajuntament va fer una aportació per a la reconstrucció de l'església del Mercadal. El carrer de les Hortes, abans escanyat pel convent de les Bernardes, va obtenir les aliniacions actuals i va edificar-se al costat sud. L'antiga placeta de les Bernardes va passar a millor vida, per acord del 4 de novembre de 1960, van desaparèixer els antics noms de lloc: plaça del Molí, plaça del Mercadal, plaça de les Bernardes, i foren tots integrats oficialment en el nom únic de carrer de santa Clara, al qual s'hi va incorporar també el carrer de sant Francesc -Pau Casals durant l'època republicana-, que era el tros entre el carrer Nou i la plaça del Gra. Es va fer l'edifici de la Seguretat Social i va enderrocar-se la casa que feia cantonada amb el pont de Pedra, per la banda del Nord. El carrer va quedar convertit en un dels principals eixos de penetració a la ciutat, funció que conserva encara en bona part.

El Pla Perpinyà

L'últim capítol de la transformació urbana del barri del Mercadal que va començar amb l'exclaustració del 1835 ha estat la substitució de la caserna situada en l'antic convent de Mínims per els gratacels de la plaça de Catalunya.

El convent de sant Francesc de Paula, de l'orde dels frares Mínims, va ser cedit pel Ram de Guerra a la ciutat el 26 de novembre de 1946. Fins a l'octubre de 1959, però, no es va formalitzar la cessió. Sis mesos després, l'Ajuntament va decidir enderrocar-lo. El 3 de març de 1961 s'aprovà inicialment el Pla Parcial dit de la "Zona hospital", que comprenia els terrenys situats entre el carrer Nou, l'Onyar, la plaça Calvet i Rubalcaba i la Gran Via. L'Ajuntament, disposat a treure profit tan aviat com fos possible -o a proporcionar profit a tercers- de la part del convent que el Pla Parcial considerava edificable, va adjudicar el 7 d'abril de 1961 l'enderrocament a Bienvenido Soler Masó i el 22 de juny de 1962 es va aprovar la parcel·lació del solar i la subhasta dels sis solars en què fou dividit. Es van subhastar el 8 de febrer del 1963.

El 4 de febrer de 1966 el ple municipal va adjudicar les obres d'enderrocament de la caserna del general Mendoza, situada en un edifici que havia estat construït com a mercat de bestiar, al darrera del convent de Sant Francesc, i que havia estat cedit a la ciutat conjuntament amb aquest últim quan es van fer les noves casernes de la carretera de Barcelona.

Les cases de la banda esquerra de l'Onyar, prop de la plaça de la Independència, van ser fetes sobre els terrenys de l'antic convent de santa Clara.

A la mateixa sessió municipal de febrer de 1966 es va aprovar la parcel·lació dels terrenys d'aquesta altra caserna en sis solars, tal com s'havia fet amb els terrenys dels Mínims, i la seva subhasta.

L'edificació dels dotze solars resultants de les dues casernes es va fer d'acord amb el "Plan Parcial Centro Comercial", més conegut com el Pla Perpinyà perquè l'arquitecte que el va redactar fou Antoni Perpinyà i Sabrià. Era un Pla Parcial que alterava les previsions que per a aquella zona havia fet el Pla Parcial Zona Hospital l'any 1961 i preveia edificacions de setze plantes sobre una base de dues plantes més àmplies destinades a botigues i oficines. Fou aprovat per l'Ajuntament en sessions del 9 d'octubre de 1964 i 7 de maig de 1965, i pel Ministeri de l'Habitatge el 18 d'agost de 1965. Observi's que el Pla es va fer amb posterioritat a la venda, el febrer de 1963, dels terrenys de la caserna de sant Francesc. Era fet a mida de les aspiracions especulatives dels que els havien comprat.

El Pla Perpinyà s'ha realitzat en menys del 50% de les previsions inicials: només part d'edifici base de dues plantes i tres gratacels dels sis previstos, dos d'ells en terrenys de l'antic convent dels Mínims. A partir de 1976 noves disposicions urbanístiques han anul·lat les possibilitats edificatòries que atorgava el Pla.

La barrera del riu

Des d'un punt de vista no religiós, estrictament cívic, el balanç de l'exclaustració, 150 anys després, ofereix resultats molt diferents per als edificis situats a un costat o altre del riu. A la dreta, tots han conservat usos públics, els edificis constitueixen una part important del patrimoni arquitectònic de la ciutat i serveixen, en la majoria dels casos, a finalitats culturals. A

l'esquerra, en canvi, els convents i esglésies, han desaparegut i han estat substituïts per habitatges i places públiques, en una proporció clarament favorable als primers. Esglésies i claustres dels segles XIV, com el de sant Francesc d'Assís, o del XVII, com els de sant Agustí, santa Clara i sant Francesc de Paula, ja no són res més que record. Alguns llibres de les seves biblioteques es troben ara a la Biblioteca Provincial o a la del Seminari. Part del claustre de sant Francesc de Paula és desmuntat en un magatzem municipal després que fos utilitzat per aixecar una llotja monumental dedicada als "caídos" a la plaça de sant Domènec. Les monges de santa Clara conserven una mínima part del patrimoni en el seu actual convent de Vilobí. Un dels arcs del claustre ha anat a parar al soterrani d'una galeria d'art del carrer del Perill. De l'església gòtica de sant Francesc d'Assís, només se'n conserven algunes làpides sepulcrales que es guarden al museu arqueològic de sant Pere de Galligants, i alguns fragments del claustre. Algunes arcades poden veure's "in situ", a l'interior de botigues de la banda de migdia del carrer Nou. Altres van ser transportades al pati de can Solterra, al número 18 del carrer dels Ciutadans, i unes altres van ser comprades el 1931 pels Ensesa per a la capella de s'Agaró.

No és un balanç gaire encoratjador a favor de la burgesia que feia servir els mots de progrés i independència per a batejar els nous espais oberts entre les runes de joies arquitectòniques. No van saber destriar el gra de la palla i van arrabassar no solament les hortes i dependències conventuals sense valor arquitectònic, sinó també tot allò que ara contribuiria a recordar l'origen dels terrenys del Mercadal.

